

Mijn plezier om de tekst te doorbladeren in het halfdonker, waarin ik niet de woorden kan zien maar de grote massa's, en om hem te confronteren met de voortdurende maar zichtbaar gestructureerde flux van de scenische handeling, wordt geboren uit het heen en weer gaan tussen de bijna abstracte architectuur van de gedrukte badzijden en de materiële, ondoordringbare, lijfelijke realiteit. De acteur en de voorstelling bedelven me onder tekens en betekenissen die zich onophoudelijk vormen en ontbinden; het boek verwijst me naar een orde die in zekere zin tijdloos en absoluut is. Ik vind het thema – of het skelet van het thema – terug onder de weelde en de vindingrijkheid van de variaties.

Ik moet zeggen dat ik hou van, dat ik heb gehouden van (vandaag is die mode over) 'heldere' voorstellingen van het epische type, waarin de scène veeleer verscheen als een 'expositieruimte' dan wel als een decor of milieu. Zo waren die van Strehler in de jaren '60: een *Exception et la Règle* waarvan de klaarheid, de eenvoud en de spaarzaamheid op dezelfde avond geconfronteerd werden met de 'sfeer', de verzadiging en de grijsheid van *Je me souviens de deux lundis* van Arthur Miller, behandeld als een naturalistische 'tranche de vie',

alsook zijn schitterende *Vie de Galilée*; en zo ook de eerste enceneringen van Chéreau. Niet alleen omdat hun 'a giorno' verlichte scène me toestond om in de zaal de tekst te volgen. Maar ook omdat het was alsof die voorstellingen mij de illusie gaven dat het boek zelf lichaam en leven kreeg op de scène. Dan was de acteur in staat 'ruimte te laten tussen zijn gebaren zoals een typograaf ruimte laat tussen woorden', zoals waar Walter Benjamin op rekende in het episch theater.

Mijn onschuldige hebbelijkheid verwijst ons misschien naar een utopie van een heel andere draagwijdte: de coëxistentie van het theater en het boek. Men weet dat Mallarmé ervan droomde daarvan het principe van een voorstelling van een superieure essentie te maken. Zijn poging bestond in niets anders dan in het éénmaken van het Boek en het Theater. Of nog: in het 'tonen van THEATER als *mysterie* door een bewerking genaamd *Poëzie*, en dat in het voordeel van het BOEK'. 'Het *Oeuvre totale*' zou op die manier slechts een 'boek' geweest zijn, dat 'luidop wordt gelezen en becommentarieerd door Mallarmé voor een bepaald publiek, volgens een ingewikkeld ceremonieel, en een onderwijs of een overtuiging uitstralend met een

metafysisch karakter, voorbestemd om de bestaande religies te vervangen'. Zeker, Mallarmé is er niet in geslaagd dat Boek-Theater te realiseren, waaraan hij vele jaren heeft gewerkt: de dood of, meer nog, een radicale onmogelijkheid heeft het hem verhinderd. Maar daarom houdt zijn droom niet op in ons te leven.

Tussen het boek en het theater bestaat er een band en een weigering die consubstantieel zijn. Het ene komt voort uit het andere maar negeert het, poogt het te annuleren, zet al zijn krachten in om het te doen vergeten. Toch slaagt het er nooit in om het helemaal uit te drijven. Het boek duikt altijd weer op. Het behekt de scène als zijn oorsprong en zijn einddoel. Misschien is naar de voorstelling komen met het boek in de hand slechts een – licht frivole – manier om dit in herinnering te brengen: op de bodem van het theater bevindt zich altijd een boek.

Uit: Bernard Dort, *Le Spectateur en dialogue*, pp. 47-52, Paris, P.O.L., 1995 (oorspr. in *Cahiers de la Comédie-Française*, nr. 5, herfst 1992).
Vertaling: Clara van den Broek

De toeschouwer als onderwerp van het politieke debat rond cultuur

Johan Thielemans was voorzitter van de Raad van Advies voor Nederlandstalige Dramatische Kunst en lid van diens opvolger, de Beoordelingscommissie voor Nederlandstalige Dramatische Kunst. Hij is sinds 1997 voorzitter van de Raad voor Kunsten.

Van 1994 tot 1997 was hij voorzitter en sinds kort weer lid van de jury van Het Theaterfestival.

Als toeschouwer voel ik me vandaag in een rare hoek gedrongen. Ik ben onderwerp van het politieke debat rond cultuur. Ik krijg het gevoel dat ik niet vrij mag beslissen over wat ik met mijn vrije tijd doe. Men wil mij absoluut dingen opdringen. Ik moet behoren tot een groep die voortdurend moet uitdijen. Publieksbereik is zoals het heelal, een proces waarvan het einde nog niet in zicht is. Dat geeft me het ongemakkelijk gevoel dat ik moet worden ondergebracht in een grote groep mensen, die allemaal van hetzelfde overtuigd zijn. Ze moeten naar dezelfde voorstelling, naar dezelfde tentoonstelling, naar hetzelfde concert.

Dat er potentiële toeschouwers zijn, die nog overtuigd moeten worden, staat buiten kijf. Maar nu hebben de beleidsmakers ontdekt dat ze de massa in beweging moeten krijgen en dat is een andere paar mouwen.

Als puntje bij paaltje komt, dan draait de

centrale vraag rond de functie van subsidies. Het politiek bestel wordt bereid gevonden om een grote som geld aan de kunsten te besteden. Maar daar moet dan iets tegenover staan. Dat geld komt van bij de burger en die burger moet dan ook laten blijken dat hij vindt dat zijn geld goed gebruikt wordt. Hij moet dus aan het kunstgebeuren deelnemen.

Deze nadruk op participatie, zo heet het, zal geen enkel effect hebben op het artistieke product zelf. Het klinkt politiek correct om te stellen dat de kunstenaar vrij moet zijn, sterker nog, dat die vrijheid, van de kant van de overheid, gegarandeerd moet worden. Dit is een loffelijk standpunt, want het wil zeggen dat de tussenkost van de subsidiënt uitsluitend zorgt voor de noodzakelijke voorwaarden: voorwaardenscheppend beleid.

Het beleid heeft daarbij een lijstje van dingen die waardevol worden bevonden. Theater

en dans behoren daar toe. In de voorbije maanden hebben we gezien dat de Vlaamse Gemeenschap bereid is gevonden om de middelen voor deze sector sterk te verhogen. De vrijheid van de kunstenaar binnen de podiumkunsten lijkt dan toe te nemen. Als toeschouwer kan ik daar alleen maar beter van worden. Want ik ga van concertzaal naar theaterzaal naar verlepte fabriekshal in de hoop dat de kunstenaar mij zal verrassen. De verrassing zal voortspuiten uit de vrijheid waarmee hij creëert. Daaruit zullen er waardevolle momenten voortkomen.

Maar het creatief proces speelt zich in een algemene context af, waarbij de 'vrijheid' onder druk komt te staan. Als sluipend gif doen de kijkcijfers overal traag maar zeker hun werk. Ze hebben de massamedia aangetast en niemand kan ontkennen dat de kwaliteit van de televisie achteruitgaat. Het entertainment wint